

bruggen werden bovendien geheel, vijf-en-twintig goeddeels gesloopt. In een later stadium, d.w.z. begin '45, ging de gemeente er toe over, de houten straatbedekking tussen de tramsporen op te breken teneinde brandstof te verkrijgen voor de centrale keukens – nu, dat voorbeeld vond onmiddellijk navolging. 'Als illustratie daarvan diene', zo leest men in het verslag over '45 van de Amsterdamse dienst der Publieke Werken, 'dat de houtbestrating in de trambaan op de Koninginneweg' (in een gedeelte van Zuid met een naar verhouding welgestelde bevolking) 'ter oppervlakte van rond 4 500 vierkante meter of rond 275 000 straatblokjes, in slechts enkele uren door het publiek werd opgebroken en weggevoerd'¹ – dat was één vijftiende van de houtbestrating die in de hoofdstad in totaal door het publiek werd meegenomen.²

Hetzelfde verschijnsel deed zich voor in Den Haag waar ca. 14 000 vierkante meter houtbestrating werd opgenomen, een klein deel door de gemeente (ook hier ten behoeve van de centrale keukens), de rest door het publiek; in Den Haag werd voorts een groot deel van de verharding van de paden in parken en plantsoenen losgebroken – voor die verharding waren sintels van de gasfabriek gebruikt, vermengd met asfalt en met een laagje asfalt afgedekt. Het was, al gaf het veel as, brandbaar.

Met dat al leverden deze en dergelijke methoden voor velen toch niet voldoende brandstof op, zelfs niet (dat was de eerste noodzaak) voor het dagelijks vuurtje in het nooddacheltje; trouwens, in de winterse weken was het toch wel hoogst wenselijk, althans uit één vertrek de ergste kou te verdrijven. Aan sintels en asfalt had men pas wat als men ze op een houtvuur kon leggen – hout, *droog* hout, was met papier om het vuur aan te maken, het eerst noodzakelijke. Als men dat hout niet ergens kon vinden of kopen (maar een zak hout kostte in Amsterdam op de zwarte markt al gauw f40, hetgeen gelijk was aan het weekloon van een geschoolde arbeider), dan zat er niet anders op dan delen van de woning die men in gebruik had (in de regel was dat een huurwoning) te slopen: kasten, binnendeuren, de zolderbetimmering, vloerplanken; soms werden zelfs houten meubels stukgeslagen. Het Militair Gezag ging onmiddellijk na de bevrijding in Amsterdam, Rotterdam en in tien Zuidhol-

¹ A.v., 1945, no. 25, *Publieke Werken* (1946?), p. 40. ² Meegenomen werden voorts bakstenen en tegels tot een totaal oppervlak dat nog bijna twee keer zo groot was als het verdwenen houtoppervlak. Die stenen en tegels werden soms gebruikt om er stookplaatsen mee te maken maar in de regel vonden zij hun weg naar particuliere tuinen en binnenplaatsen. Aldus verdween niet minder dan 36 000 ton bestratingsmateriaal.